

DE KIERSE WIJDE, EEN PLASSENLANDSCHAP IN DE KOP VAN OVERIJSEL.

WIM MEIJER.

De Kierse Wijde, gelegen aan de rand van het door inpolderingen en ruilverkavelingen steeds sterker bedreigde Overijsselse plassenlandschap, moest in het kader van een inventarisatie van de streek opnieuw bekeken worden.

Met die wetenschap trokken Amsterdamse biologen vanuit het kamp, dat ze van de zomer met hun dispuut CONGO in Havelte hielden, naar Wanneperveen, punterden de lange Haagjesgracht door en probeerden daar tussen Wanneperveen en Meppel zoveel mogelijk van de Kierse Wijde te weten te komen.

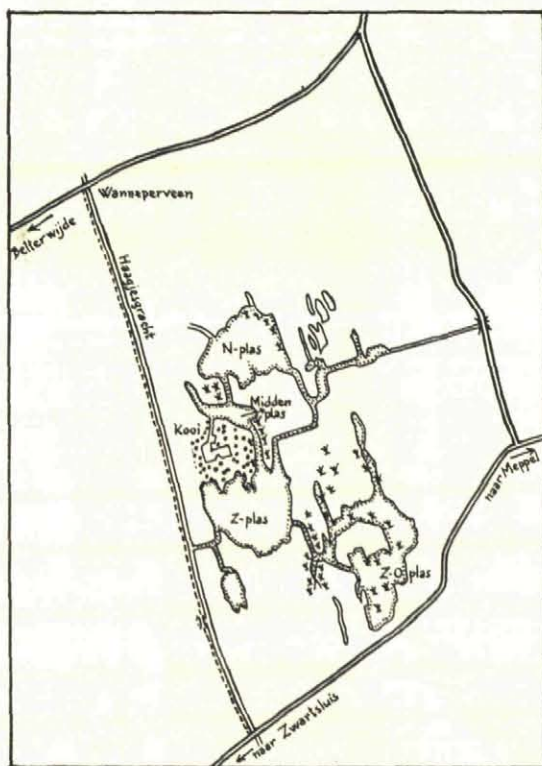

Fig. 1. De Kierse Wijde. Schaal 1 : 37500.

boven rietvelden en moerasweiden uitsteekt, een plas met schitterende Waterlelie-partijen, Mattenbies- en Lisdodde-begroeiingen waartussen talrijke dooiergele Grote boterbloemen prijken, op het water de sierlijke met elkaar stoeiende Futen, boven ons heftig te keer gaande Zwarte sterns, in de verte het geluid van een Roerdomp, de overall rondsuijzende libellen, dat alles was voldoende om de verwachtingen hoog te spannen.

Eerst zijn we de Waterlelie-vegetatie eens nader gaan bekijken. Deze bleek onder

De kaart (fig. 1) liet al zien dat we hier te maken hebben met een complex van plasjes, omringd door moeraslanden en geflankeerd door een vrij grote Eendenkooi. Verhalen van mensen, die er al eens eerder rondgeneusd hadden, deden er wel wat verwachten; ze gaven tevens de zekerheid dat het gebied vooral botanisch nog slecht bekend was.

In de Haagjesgracht, de toegangssloot, ter breedte van twee punters, maakten we reeds kennis met een groot aantal sterk opeen gedrongen water- en moerasplanten die we later vegetatievormend in het gebied zelf tegenkwamen.

Toen we daar zo tijdens stralend zomerweer over het spiegelgladde water langzaam de grillig gevormde plas ten Zuiden van de kooi binnenvoeren, hadden we al spoedig in de gaten dat we hier in een mooi en rijk moerasterrein terecht kwamen.

Een horizon waar vrij veel geboomte

andere rijk te zijn aan Glanzend fonteinkruid (*Potamogeton lucens*), in de gewone vorm en in de vorm met toegespitste bladeren, en aan Vlak fonteinkruid (*P. compressus*). Op een plek bevond zich een mooie kolonie van Veenwortel (*Polygonum amphibium*), die met z'n grote rose bloemaren altijd een prachtig gezicht oplevert. Waterlelies (*Nymphaea alba*) en Gele Plomp (*Nuphar luteum*) waren natuurlijk weer sterk aangevreten door de larven van het Waterleliehaantje (*Galerucella nymphaeae*). De volwassen beesten hiervan kropen overal op de bladeren rond.

Al spoedig werd hier besloten tot het maken van een plantensociologische opname, dus het vastleggen in cijfers van het vegetatiebeeld. We probeerden tevens zoveel mogelijk dierlijke organismen van deze levensgemeenschap te vangen en op naam te brengen.

Van de planten geeft bijgaande foto (fig. 2) een beeld. Verscholen onder het wateroppervlak moet U zich Glanzend en Vlak fonteinkruid denken, terwijl ook een beetje Krabbescheer (*Stratiotes aloides*) en een drietal kroossoorten (*Lemna minor*, *trislca* en *polyrrhiza*) zich aan de foto wisten te onttrekken. Het is altijd een apart genoegen om

Fig. 2. Opname proefvlakte, waarop te herkennen zijn: Gele plomp, (*Nuphar luteum*), Veenwortel (*Polygonum amphibium*), Drijvend fonteinkruid (*Potamogeton natans*) en Kikkerbeet (*Hydrocharis morsus-ranae*).

Foto Kees Groot

zo overhangend uit een punter of roeiboot in het heldere water te gluren naar alles wat daarin aan levende wezens valt waar te nemen. Met een schepnetje wordt een en ander dan opgehaald, vervolgens in buizen gestopt en nu of later gedetermineerd. Daarna komen uitgetrokken waterplanten aan boord om hun tol aan Slakken en de erop levende Bloedzuigers en Platwormen te betalen.

Tenslotte gaat dan nog iemand in wat opgehaalde bodemmodder zitten graaien op zoek naar Ostracoden en andere kleine Schaaldiertjes en naar Erwtmosseltjes (*Pisidium*). Zo'n opname duurt wel een uurtje. Na afloop trekt de excursie dan weer, een beetje beschaamd over de troebeling die een einde aan de wateridylle heeft gemaakt, verder.

Het is natuurlijk niet altijd mogelijk om alles wat er zo gevonden wordt op naam te brengen. We moesten ons ook nu tot enkele groepen of delen daarvan beperken. Onderstaand lijstje was het resultaat.

Slakken (*Gastropoda*) det. H. Wiering

Planorbis albus

„ *carinatus*,

„ *complanatus*

„ *vorticulus*

Bithynia tentaculata

Limnaea ovata
 „ *palustris*
 „ *stagnalis*
Physa fontinalis
Acroloxus lacustris

Mossels (Lamellibranchiata) det. Kuiper

Pisidium nitidum
 „ *subtruncatum*

Pissebedden (Isopoda)

Asellus aquaticus (waterpissebed; *A. meridianus* werd ondanks veel zoeken niet gevonden).

Waternlooien (Cladocera)

Polyphemus pediculus
Simocephalus vetulus
Eurycerus lamellatus

Roeipootkreeftjes (Copepoda)

o.a. *Cyclops viridis*

Turbellaria

Dendrocoelum lacteum
Planaria polychroa

Bloedzuigers (Hirudinea) gedet. met N. J. N.-tabel, samengesteld door Engel en Drescher.

Glossosiphonia complanata
Herpobdella octoculata
 „ *nigricollis*
Helobdella stagnalis

Dit alles zijn merendeels algemene soorten die men in typische zoetwaterplassen steeds kan verwachten. Meer opvallende vondsten waren het mosdiertje (Bryozo) *Cristatella mucedo* en de ciliaat *Ophrydium versatile*. *Cristatella* bezit mooie wormvormige gelatineuze kolonies. *Ophrydium* vormt stuitergrote door zgn zoöchlorellen (algjes) groen-gekleurde kolonies.

Volgens Redeke's „Hydrobiologie van het zoete water“ zijn beide organismen in ons land nog niet zo veel gevonden. Van *Ophrydium* noemt hij alleen Naardermeer, Nieuwkoop en Botshol. We kunnen daar nog Ankeveen (bij de Spiegelpolder) en het Hol bij Kortenhoef aan toevoegen.

Bij de kooi van de Kierse Wijde bevinden zich mooie inhammen die dichtgegroeid zijn met Krabbescheer-velden, prachtig omzoomd door hoog opgeschoten witgetuilde Scheerlingen (*Cicuta virosa*) die er op hun dikke giftige wortelstokken als kleine eilandjes drijven, en a.h.w. vangplaatsen vormen voor allerlei zaden van moerasplanten. Ook hier werd de zaak natuurlijk grondig bekeken, waarbij de vegetatie in opnamen werd vastgelegd en de prachtige witte mannelijke en vrouwelijke bloemen van de Krabbescheer aandachtig bewonderd werden.

Als eerste vestigers op vooruitgeschoven *Cicuta*-voorposten werden genoteerd: Cyperzegge (*Carex Pseudocyperus*), Pinksterbloem (*Cardamine pratense*) en Wolfspoot (*Lycopus europaeus*). De slakken- en bloedzuigercombinatie bleek ongeveer dezelfde te zijn als in de vorige opname.

Dichte wolken van Waternlooien bleken te bestaan uit *Ceriodaphnia reticulata*. Door gebrek aan specialisten moesten we de vele Waterwantsen en Waterkevers buiten beschouwing laten.

De drijftilletjes van *Cicuta*, een volgend successiestadium, werden hierna speciaal bekeken. Zelfs een Ronde zegge (*Carex diandra*) had zich er al op gevestigd. In deze uiterst dichte begroeiing was het moeilijk alle soorten te ontdekken. De beste methode was de eilandjes naar je toe te trekken om dan de planten wat weg te buigen. De insecten-vangers die juist bezig waren de zweefvliegen van de scheerlingbloemen in hun net te verschalken begonnen dan echter te protesteren vanwege de onrust in hun domein. Het is erg leerzaam te weten welke planten aan die drijftilletjes hun weelderige kleurrijke begroeiing verlenen. Op de zes vierkante meter, die wij opnamen, sloot het plantendek zich onder de hoog opgeschoten *Cicuta* aan een tot een tapijtje van witte schermmpjes van Kleine watereppe (*Sium erectum*), de grote lichtblauwe bloemen dragende Moerasvergeetmijniet (*Myosotis palustris*), sierlijk overhangende aren van Cyperzegge (*Carex Pseudocyperus*), geurende Watermunt (*Mentha aquatica*) en een aantal schaarser optredende soorten. Hierachter kon je door een Lisdodde-Riet-veld in het Kooibos komen. Dat is zwaar gehavend door de oorlogsinundatie, die het meeste hoogopgaande hout deed verdwijnen. Meer dan manshoog groeien er nu de brandnetels.

Prachtig staan daar grote troepen van Groot springzaad (*Impatiens noli tangere*), glazige stengels met grote gele, in de wind wiegelende, gespoorde bloemen. Ook Zwarte aalbes (*Ribes nigrum*) zoekt men hier niet te vergeefs.

Laat men dit typische Elzenmoerasbos weer geheel opgroeien dan zal het na enkele tientallen van jaren wel weer z'n oude roem van de mooiste N.W. Overijsselse moerasboswildernis te zijn, herstellen. Op het ogenblik maakt de Grote Otterskooi bij Giethoorn een meer majestueuse indruk.

Het plasje ten Oosten van de Kooi gelegen, is door brede verlandingssterreinen omgeven. In karakter sluiten deze goed aan bij het grote verlandingscomplex in het bijna ondoordringbare Z.O.-gedeelte van het gebied. Daar broeden in dichte Krabbescheer-velden de Zwarte sterns. Als Kiekendief en Roerdomp in de Kierse Wijde ergens hun nesten hebben dan zal het wel in die buurt zijn.

Puntert men daar moeizaam dwars door de Krabbescheer dan ziet men dat het water een eigenaardige blauwe kleur heeft en de bodem tussen de oevervegetatie roodbruin ge-

Fig. 3. Op beschutte plaats aan de rand van een der plasjes. Op de voorgrond Waterlelie (*Nymphaea alba*) met Krabbescheer (*Stratiotes*), op de achtergrond moerasvegetatie, elzenopslag op de legakkers.

Foto Jaap van Dijk

kleurd is door het ferrihydroxyde. Dit verschijnsel wordt veroorzaakt door kwel van ijzerhoudend water, dat van hoger gelegen zandgronden toestroomt. Net zoals we dat zagen in het Hol bij Kortenhoeve en in de Binnenpolder bij Terheijde in N. Brabant, waar Dr. Van Heusden ons op dit kwelschijnsel wees, gaat daarmee gepaard het voorkomen van uiterst dichte, soortenarme begroeiingen van Holpijp (*Equisetum limosum*). Deze soort komt wel in het hele gebied voor, maar hij domineert juist daar in die Z.O. hoek heel sterk. Het zou de moeite lonen na te gaan of hier werkelijk van een oorzakelijk verband gesproken kan worden.

Achter zo'n buitenste verlandingszône van Holpijp schuilen dan begroeiingen met allerlei grote Zeggesoorten, de blauwgroene Snavelzegge (*Carex inflata*), de massaal optredende Draadzegge (*Carex lasiocarpa*), te herkennen aan de behaarde urntjes, hier en daar dichte pollen van Stijve zegge (*Carex stricta*) of de minder aangesloten planten van Moeraszegge (*Carex acutiformis*). Terloops zij vermeld dat de Kierse Wijde minstens achttien zeggesoorten telt.

Een prachtig gezicht moet het in het voorjaar zijn als de hier zo talrijk groeiende Waterdrieblad (*Menyanthes trifoliata*), een van onze heterostyle (verschillende stijllengten bezittende) plantensoorten in bloei staat.

Plaatselijk temidden van de Draad- en de Moeraszegge treedt een mooie Wollegras-soort op: Slang wollegras (*Eriophorum gracile*), teer van vorm en een beetje ruw aan de aarsteeltjes. Deze soort is ook typisch voor dergelijke zoetwatermoerasgebieden op de overgang van veen naar uitgeloogde zandgronden. Typisch is daarvoor ook een vorm van Moerasrus (*Juncus supinus*) zonder knolletjes, op de door de golven blootgeslagen zandbodem in de plas, ook weer een soort die in het Hol bij Kortenhoeve net zo groeit.

Kuiltjes met water herbergen in de jonge Zeggen-Holpijp-verlandingsstadia allerlei bijzonders b.v. het minder algemene Stompbladig fonteinkruid (*Potamogeton obtusifolius*), Klein en Middelst blaasjeskruid (*Utricularia minor* en *intermedia*), het laatste o.a. te herkennen doordat de van blaasjes voorziene stengels in de modder kruipen. Verder zien we er nog Kleinste egelskop (*Sparganium minimum*), Bronmos (*Fontinalis antipyretica*), oudtijds als voorbehoedmiddel tegen brand gebruikt om voegen tussen houten balken en planken dicht te stoppen, en Watervorkje (*Riccia fluitans*). De moslaag, die zich op de steeds meer opgehoogde bodem begint te ontwikkelen, is vrij constant samengesteld uit *Marchantia aquatica* (een soort die door Burgeff naast de oorspronkelijke *M. polymorpha* wordt onderscheiden o.a. door z'n donkere middenstreep, uit Puntmos (*Calliergonella cuspidata*), *Bryum bimum*, *Mnium affine*, *Calliergon cordifolium*, *Campylium polygamum* en *Leptodictyum riparium*. Deze combinatie komt sterk overeen met de mossenvegetatie uit Pluimzegge- en Moerasvaren-vegetatie's (*Carex paniculata*, *Dryopteris Thelypteris*-vegetaties) in het Naardermeer en de Vechtplassen. Merkwaardigerwijze treden genoemde zegge- en varensoort zelf nergens sterk op in de Kierse Wijde. In dat opzicht verschilt ze dan ook sterk met het Naardermeer. Het is veel meer een gebied waar Waterdrieblad, Snavelzegge, Draadzegge en de later in de successie sterk optredende Ronde zegge de boventoon voeren.

Opvallend is de vele opslag van Els (*Alnus glutinosa*) in deze vegetaties. Dat er

Elzenbos uit kan ontstaan en er eertijds bij het Kooibos inderdaad ook uit ontstaan is, dat lijkt lang niet denkbeeldig.

Al spoedig bereikt de verlanding echter een stadium waarbij de mens ingrijpt, doordat er zo af en toe gemaaid wordt voor het verkrijgen van strooisel. Daardoor kan dan de Els het nooit verder brengen dan enkele decimeters hoogte. Het is waarschijnlijk ook daardoor dat de natte *Carex diandra*-moerasweide zich over vrij grote uitgestrektheden kan handhaven en na verzuring en het optreden van veenmossen in veenheide met Veenbes (*Vaccinium Oxycoccus*) en Dopheide (*Erica tetralix*) overgaat.

De uitgestrekte moerasweiden zijn eigenlijk het mooiste wat de Kierse Wijde aan floristen en plantensociologen te bieden heeft. Ze herbergen ongeveer de helft van het totale aantal soorten van hogere planten (een kleine tweehonderd, buiten de legakkers, door ons genoteerd). Daaronder schuilen in massa optredende aantrekkelijkheden als Handekenskruiden (*Dactylorchis majalis*, *praetermissa*, pr. var. *junialis*), Vleeskleurige orchis (*D. incarnata*), Sturmia (*Liparis Loeselii*), Parnassia, genoemd Slank wollegras en niet te vergeten *Calamagrostis neglecta*.

De laatste soort stond eerst in een *Carex diandra*-opname met Sturmia en Parnassia genoteerd als „rare *Calamagrostis*-soort”, totdat het opkomende vermoeden dat het wel eens de met z.z.z. voor de omgeving van Meppel in de flora vermelde *C. neglecta* kon zijn, in zekerheid overging na enkele prepareermanipulaties onder het licht van een slecht schijnende lamp 's avonds in ons determineervertrek.

In het midden van de vorige eeuw werd deze plant voor het eerst in ons land, ook bij Meppel, gevonden. In 1898 verzamelden Lako en Goethart hem daar opnieuw, in 1917 en later troffen Jansen en Wachter hem aan, de eerste maal in een hooiberg, en in recentere tijd worden vondsten vermeld van Steenwijk, tussen Hasselt en Zwartsluis, alle dus in het vrij enge N.W. Overijsselse gebied, later echter ook een uit Noord-Drente bij Paterswolde. Volgens Jansen en Wachter in Ned. Kruidk. Archief dl 50 van 1940, waaraan de zo juist vermelde gegevens ook ontleend zijn, vindt deze soort bij ons een verspreidingsgrens en treedt hij ten N.O. van ons land algemener op. In Oost-Pruisen, Polen en Scandinavië is hij zelfs vegetatievormend. Door de stijvere geribde bladeren en de kortbehaarde bloempjes, die in samgetrokken bloeiwijze zitten, is deze soort vrij gemakkelijk van onze in venen algemene *Calamagrostis lanceolata* te onderscheiden. In meer dan de helft van onze *Carex diandra*-opnamen van de Kierse Wijde kwam dit gras talrijk voor, hoewel niet dominerend (d.w.z. niet met een bedekking van meer dan vijftig procent van de kruidlaag).

In genoemde veenheidevegetatie was de soort echter ook te vinden. Het is moeilijk van de Ronde zegge-vegetaties, zoals ze in de Kierse Wijde voorkomen, een goede beknopte beschrijving te geven, doordat er zoveel verschillende plantensoorten in voorkomen, waarbij eigenlijk maar een klein aantal het tot hoge bedekkingscijfers weet te brengen. Die dominerende soorten, uiteraard vrij sterk aspectbepalend, zijn uitgezonderd *Carex diandra* weinig typisch. Ze komen namelijk in allerlei andere moerasvegetaties net zo goed voor. Het betreft hier b.v. Waterdrieblad, Wateraardbei (*Comarum palustre*), Moeraswalstro (*Galium palustre*), Watermunt en

Zeegroene muur (*Stellaria glauca*). Een aantal soorten treden alleen in de natste *Carex diandra*-begroeiingen op en wel als relictten uit voorafgaande successiestadia, meestal dank zij het bezit van veel reservevoedsel bezittende ondergrondse delen, b.v. Cyperzegge, Waterzuring (*Rumex hydrolapathum*), Scheerling en Kleine water-epe, meestal slechts in armoedige exemplaren. Een andere categorie is ook tot dit natte stadium beperkt, maar in tegenstelling tot de vorige bestaat deze uit nog behoorlijk vitale individuen b.v. Moerasbeemdgras (*Poa palustris*) en de mosjes *Drepanocladus aduncus*, *Amblystegium kochii* en *Calliergon cordifolium*.

Andere soorten kom je telkens weer tegen, maar eigenlijk nergens komen ze in dit gebied tot volle ontplooiing. Voorbeelden daarvan zijn Melkeppe (*Peucedanum palustre*), Padderus (*Juncus subnodulosus*), Koekoeksbloem (*Coronaria Flos-cuculi*) en Leverkruid (*Eupatorium cannabinum*). Blijkbaar is het water van de Kierse Wijde voor hen van het begin af aan al te zuur en te weinig rijk aan bepaalde voedingszouten.

Min of meer beperkt tot de *Carex diandra*-weiden zijn Moeraskartelblad (*Pedicularis palustris*), die in kleurenpracht voor verwante soorten uit de Alpenweiden niet onderdoet, en genoemde Vleeskleurige orchis. U hoeft hier werkelijk niet naar deze mooie moerasplant te zoeken, want ze groeien overal in grote aantallen. Vele soorten treden alleen in de reeds licht verzuurde gedeelten op, de plekken die het rijkst aan bijzondere soorten zijn, waar je telkens weer een nieuwe zeldzaamheid verwacht en waar ook Desmidiaceeën o.a. mooie *Micrasterias*-soorten in kuultjes voorkomen. Sturmia staat er, in N.J.N.-termen uitgedrukt „om te maaien”, samen met Parnassia, Knopig vetmuur (*Sagina nodosa*), Geelhartje (*Linum catarticum*) en de mossencombinatie van *Scorpidium scorpidioides*, *Fissidens adiantoides*, *Campylium stellatum* en *Riccardia sinuata*, een geheel dat aan bepaalde duinmoerasvegetaties begint te herinneren.

De veenmossen, die hierbij het meeste optreden, zijn *Sphagnum contortum* en *S. teres*. Sturmia en Parnassia groeien nog heel best in zo'n *Sphagnum*-dekje. De verzuring wordt verder vooral aangegeven door Zonnedaauw (*Drosera rotundifolia*), Rood viltmos (*Aulacomnium palustre*), het levermosje *Blyttia lyelli*, Kruipend struisgras (*Agrostis canina*) en Kruipwilg (*Salix repens*). Genoemde Veenbes, Gagel (*Myrica Gale*), Dophei, *Sphagnum palustre*, *Sphagnum rubellum* en Veenhaarmos (*Polypodium strictum*), geven het geheel een waardige afsluiting.

Aan de hand van een analyse van deze moerasweiden kunnen we het gebied in sociologisch opzicht het beste karakteriseren. Niet een lijst van associatienamen of het rangschikken van de soorten in rubrieken van kensoort van de associatie, van verbond of orde zijn daarbij o.i. bruikbare hulpmiddelen, maar veel meer de vergelijking met andere gebieden, waarbij dan aangegeven wordt welke soorten in een bepaald successiestadium hier hun optimale ontwikkeling bereiken en welke hier voorkomen zonder het maximum van hun mogelijkheden te bereiken.

Ook de amplitudo van de soorten binnen de successiereeks kan in verschillende terreinen variëren.

Het spreekt vanzelf dat we dergelijke vergelijkingen alleen tussen werkelijk uitvoerig bekeken terreinen kunnen maken. We onderscheiden dan in een opnametabel

van één vegetatietype de hierboven reeds aangeduide rubrieken voor relictten, voor hoogdominante niet karakteristieke soorten, voor lokaal voor het betrokken type karakteristieke soorten en voor veel voorkomende maar weinig vitale soorten. De wijze van samenstelling van deze rubrieken karakteriseert het gebied, hij valt b.v. anders uit al naar gelang de successie in meer of minder zuur milieu begint, in water van deze of een andere mineralenrijkdom, op een terrein met deze of een andere ondergrond, deze of een andere ligging en historie. Zo zal Riet altijd sterk optreden in veenplassen met een vrij lage pH. Draadzegge bij een niet te hoge mineralenrijkdom, *Littorella* alleen op zandgrond, *Calamagrostis neglecta* alleen in het N.O, van ons land, Waterlelie niet in gebieden die vroeger herhaaldelijk door zeewater overstroomd werden. Elke soort bezit z'n eigen gevoeligheden ten opzichte van zijn milieu.

We zien zo, op een dergelijke manier te werk gaand, dat de vegetatietypen van onze venen sterk lokaal bepaald worden. Sociologische inventarisaties van de afzonderlijke gebieden verschaffen ons het materiaal, dat dienen kan voor het maken van vergelijkingen en voor het aangeven van opvallende verschillen in soortensamenstellingen en successieverloop, die weer allerlei problemen aan de orde stellen zowel op zuiver milieukundig als op historisch-plantengeographisch gebied. Neem bijvoorbeeld de vraag: waarom komt Galigaan (*Cladium mariscus*) in het Hol bij Kortenhoef in massale begroeiingen voor en in de zo sterk op dat gebied lijkende Kierse Wijde niet? Hoe komt het dat de Els in sommige plassengebieden als b.v. het Noorden van het Naardermeer en in het brakke Noord-Holland zo weinig levensvatbaarheid bezit, bij minder mineraalrijke plassen echter zo'n sterke en in zuurdere weer helemaal geen? Waarvan hangt het al of niet in sterke mate optreden van bepaalde veenmossen af? Blijkbaar niet alleen van de zuurgraad van het uitgangsmilieu, want die is b.v. in de Zaanstreek vrij laag, in *Carex diandra*-venen hoger, maar toch treden veenmossen in het eerste gebied sterker op. Zoals we zagen kan het al of niet tot dominantie komen van de Els daarop ook wel van invloed zijn, en zo zien we hier weer hoe niet alleen bodem- en waterchemie een rol spelen maar ook de concurrentie-factoren, al of niet beïnvloed door de mens.

De Kierse is dus zo gezien een gebied, waarin de typische levensgemeenschappen van een zoetwaterplassen- en moerasterrein ten volle tot ontplooiing komen, een onmisbare facet in de bestudering en vergelijking van lokaal bepaalde vegetatietypen, een terrein, waarin elke veldbioloog z'n hart kan ophalen.

Hugo de Vries Laboratorium
Amsterdam.

